

Tilgængelighedsrevision

– et nyttigt værktøj for vejsektoren

Forfatter: Mogens Møller, Via Trafik

Medforfatter: Janne Tinghuus, Via Trafik

1 Baggrund og formål

I forbindelse med det europæiske Handicapår 2003 udsendte Vejregelrådet i december 2003 vejreglen ” Færdselsarealer for alle – Håndbog i tilgængelighed”, der som et samlet regelsæt beskriver:

- Hvorfor det er nødvendigt at udforme offentlige færdselsarealer, så de er tilgængelige for alle?
- De forskellige grupper af færdselshandicappede og deres behov
- Vejledninger i og eksempler på korrekt udformning
- En metode til kvalitetssikring af vejprojekter, kaldet *tilgængelighedsrevision*, der tager udgangspunkt i principper og fremgangsmåde ved trafiksikkerhedsrevision

Forud for udsendelsen havde vejreglen været i høring fra december 2002 til september 2003. Sideløbende hermed foretog vejregelarbejdsgruppe 10.0 en afprøvning af tilgængelighedsrevision i 3 pilotprojekter.

Pilotprojekterne havde til formål at opsamle erfaring med anvendelse af revisionssystemet, herunder hvordan *lokale brugerorganisationers* viden og erfaringer kunne inddrages ved en revision. De foreløbige erfaringer fra pilotprojekterne er anvendt ved VEJ-EU's uddannelse af tilgængelighedsrevisorer og i vejreglen.

Efterfølgende er der foretaget en evaluering af pilotprojekterne med fokus på følgende forhold:

- Er tilgængelighedsrevision et brugbart værktøj for vejsektorens parter?
- Kan tilgængelighedsrevision fange fejl på tegnebrættet og sikre, at projekter udføres med større tilgængelighed i praksis?
- Er det lykkedes at inddrage de lokale handicap- og ældreorganisationer, og har deres bidrag kunnet anvendes?
- Hvor mange ressourcer anvendes ved en tilgængelighedsrevision i forhold til den samlede projektøkonomi?

2 Evalueringsmetode og proces

Evalueringen er udført som telefoninterviews i perioden juni og august måned 2004, og omfatter repræsentanter for:

- kommuner/bygherrer
- brugerorganisation(er) – dvs. handicaporganisationer og -råd samt ældreråd
- projekterende

Hvert interview har haft en varighed på 30-60 minutter.

Interviewene er gennemført med henblik på at afdække de involverede parter holdning til revisionssystemet og konkrete forhold i pilotprojektet ift. tilgængelighed. De holdninger som den enkelte part fremkom med, er refereret under et afsnit for hvert pilotprojekt.

Efterfølgende er en række pointer fremhævet i afsnittet om konklusioner.

3 Pilotprojekterne

3.1 Grundlag

I begyndelsen af 2003 udsendte Vejdirektoratet et brev til samtlige kommuner med opfordring til at deltage i pilotprojekter til afprøvning af tilgængelighedsrevisions-systemet. Dette resulterede i de 3 pilotprojekter for 3 forskellige kommuner. Tilgængelighedsrevisionerne er samlet set gennemført på flg. niveauer:

- trin 3: Detailprojekt
- trin 4: Udførelse/ibrugtagning
- trin 5: Overvågning/drift.

Selve revisionerne er udført i overensstemmelse med principperne for tilgængelighedsrevision på grundlag af:

- Udleveret kortgrundlag, plantegninger m.v.
- Afholdte møder samt interviews med kommunale repræsentanter
- Besigtigelse og registrering på lokaliteten.

Resultaterne af den enkelte revision er præsenteret i granskningsrapporter for hvert pilotprojekt. Granskningsrapporterne har dannet grundlag for møde mellem bygherre, projekterende og revisorer, hvor de registrerede tilgængelighedsproblemer samt anbefalingerne er drøftet. På baggrund heraf har bygherre – i dette tilfælde kommuner - besluttet, hvilke fysiske justeringer, der skulle/ønskedes gennemført.

3.2 Frederiksberg Kommune, Wilkensvej

3.2.1 Baggrund

Wilkensvej var udpeget som byfornyelsesprojekt med henblik på områdetiltag med forskønnelse af omgivelserne. Vejen er blevet renoveret, hvad angår samtlige belægninger samt belysning m.m. Wilkensvej har funktion primært som boligvej, men havde før renoveringen nogen gennemfartstrafik. Der færdes mange svagtseende og blinde i området.

3.2.2 Revisionstrin

Tilgængelighedsrevisionen er udført på trin 3: Detailprojektniveau.

3.2.3 Brugerorganisation

I forbindelse med revisionen blev repræsentanter for ældrerådet samt handicap- og brugerådet inddraget.

Frederiksberg Kommune har tradition for at inddrage brugerorganisationerne, og brugerrådet (integration/ældre/handicap) f.eks. sammen med borgmester og direktion deltager i et årligt budgetmøde. Derudover er der et månedligt møde, og organisationerne kender efterhånden medarbejderne hos kommunen. Det oplyses også, at der for ½ års tid siden blev ansat en handicaprepræsentant i den kommunale forvaltning. Samarbejdet er også formaliseret med vedtaget handicappolitik, website osv.

Revisionen og brugerinddragelsen har ført til perfekt belysning, farvedifferentiering samt overgange (sikrede krydsninger) samt strukturering af parkering. Nogle af revisionens anbefalinger overføres til andre projekter, da det lå udenfor rammerne af byfornyelsesprojektet.

3.2.4 Revisionens anbefalinger

Revisionen har bl.a. påpeget følgende problemstillinger:

<i>Problem:</i>	<i>Anbefaling:</i>
Manglende krydsningsmuligheder pga. intensiv parkering	Anlæg af krydsningsmuligheder vha. sideheller
Brostenoverkørsler ved porte o.lign. til gene for kørestole og rollatorbrugere	Anvendelse af fliser eller anden jævn belægning, fx savede chaussesten
Manglende varsling af overkørsler med dårlig oversigt	Anlæg af opmærksomhedsfelter eller anden afvigende, belægning m. jævn overflade
Trappesten og lyskasser som rager ind i gangbaner flere steder	Gangbaner rykkes ud fra facader
Nedløbsbrønde placeres i gangbaner, til gene for blinde og bevægelseshæmmede	Brøndplacering – eller udformning ændres
Afmærket handicapparkering mangler	Behovet bør undersøges nærmere
Manglende hvilemuligheder i form af bænke	Bør etableres i passende antal

3.2.5 Gennemførte ændringer

Revisionen førte til beslutning om etablering af 3 sikrede krydsningsmuligheder (mod ingen) ligesom nedløbsbrønde tildæksles eller nedlægges. Der var allerede indbygget etablering af

cykelparkering (i udligningszone), ligesom der kom opmærksomhed på problemer ved tilslutning til andre veje, der dog lå udenfor det konkrete projekts rammer. Derimod besluttede kommunen fortsat ikke at afmærke handicap p-pladser, ligesom problemer med udragende trappesten og lyskasser ikke blev løst, pga. arealbehov til vinkelret parkering. Der blev heller ikke ændret ved, at der ikke var hvilemuligheder eller de manglende oversigtsforhold ved udkørsel fra porte og baggårde (ikke muligt).

3.3 Randers Kommune, Jernbanegade

3.3.1 Baggrund

Kommunen havde projekteret Jernbanegades ombygning. Netop dette projekt havde elementer af tilgængelighed indarbejdet, da det er et af de vigtige steder i kommunen ift. tilgængelighed. Jernbanegade fungerer som indfaldsvej fra Viborg giver forbindelse til den overordnede vejstruktur omkring Randers Bymidte og betjener bl.a. stationsforpladsen og Randers Station. Jernbanegade har en trafikantstruktur, der omfatter såvel biltrafik som lette trafikanter med bl.a. stationen som trafikalt mål.

Vejen har tidligere haft tværprofil med bred kørebane, fortove og delstrækninger med cykelstier. Ved den planlagte og – under tilgængelighedsrevisionen – delvist gennemførte ombygning, afskilttes og indsnævredes kørebanesporene ved punktvis midterheller, midterfelt og svingbaner. Der var planlagt nye fortove og etablering af cykelstier i begge vejsider. Belysning blev udskiftet, og hele strækningen blev beplantet med løvfældende træer, som led i vejens forskønnelse.

3.3.2 Revisionstrin

Tilgængelighedsrevisionen er udført på trin 4: Udførelse/ibrugtagning.

3.3.3 Brugerorganisation

En repræsentant fra kommunens handicapråd har været inddraget i forbindelse med revisionen. Repræsentanten havde ikke været hørt om projektet tidligere.

Randers Kommune har tidligere involveret handicaprådet i andre projekter og forhold. F.eks. i forbindelse med forhold på busterminal. Der afholdes desuden årligt møde, hvor handicaprådets ønsker, principper og konkrete problemer drøftes. Derimod har kommunen ingen kontakt til ældrerådet ifb. med veje og trafik.

Det er i en vis grad lykkedes at inddrage brugerorganisationerne, og på længere sigt forventes det at blive bedre. Kommunen har et velfungerende handicapråd, men begge parter står måske lidt stejlt på deres interesser, hvilket kan medføre manglende gensidig tillid.

Handicaporganisationens input har kunne bruges, men har givet anledning til misforståelser. Næste trin er at følges op på anvisningerne; dels om det er forstået, og dels om de bliver fulgt.

3.3.4 Revisionens anbefalinger

Revisionen har bl.a. påpeget følgende problemstillinger:

<i>Problem:</i>	<i>Anbefaling:</i>
Smalle fortove med grå lygtestandere giver nedsat passagemulighed og risiko for svagsynede og blinde	Større fortovsbredde, flytte lygtestandere til bagkant af fortov og forsyne disse med refleksbånd
Opmærksomhedsfelter mangler ved krydsninger o.lign. Midterheller uden markering mod kørebane	Anlæg af knopfliser samt lille opspring ved kant af midterheller
Mangelfuld afspærring under udførelse	Bedre afspærring
Stejl rampe ved adgang til station	Længere rampe med mindre stigning
For høje opspring og stejle kantstensramper ved krydsninger	Udligning i.f.b. afsluttende arbejder
Usikker krydsning af bred sidevej	Anlæg af helle og fodgængerfelt
Granitstens overkørsler ved porte o.lign. til gene for kørestole og rollatorbrugere	Anlæg af gangbaner vha. flisebånd gennem overkørsler

3.3.5 Gennemførte ændringer

Tegningerne var stort set færdige, og anlægsarbejdet var i gang, da kommunen gennemførte tilgængelighedsrevision. Det har således været vanskeligt at foretage ændringer.

Gennemførelse af justeringer jf. revisionsrapporten omfatter de mindre omkostningstunge som ændring af rampe og gelænder, etablering af midterhelle (for reduktion af barriere ved krydsning, samt sænkning af kantstensopspring). Principper for afspærring og afmærkning af vejarbejder indarbejdes i udbudsmaterialer og opstrammes ved tilsyn.

Rapportens anbefaling, hvad angår øgning af fortovsbredde eller flytning af belysningsmaster, gennemføres ikke på den konkrete strækning. Ved senere etaper af projektet vil kommunen placere lygtepæle, som revisoren anbefaler, for dermed at øge fribredde.

3.4 Jægerspris Kommune, Parkvej

3.4.1 Projektet

Parkvej er et eksisterende vejanlæg i Jægerspris byområde. For kommunens borgere betjener vejen en lang række servicefunktioner bestående af rådhus, lægehus, plejehjem, ældreboliger og beskyttede boliger samt børneinstitutioner og ungdomsboliger. Parkvej benyttes således i vid udstrækning af svage trafikantgrupper, som børn, ældre og personer med forskellige former for færdselshandicap, hvor Parkvej udgør en trafikal barriere.

3.4.2 Revisionstrin

Tilgængelighedsrevisionen er udført på trin 5: Overvågning/drift.

3.4.3 Brugerorganisation

Der har været inddraget 1 brugerrepræsentant i pilotprojektet; nemlig kommunens handicaprepræsentant. I dette pilotprojekt er det brugerrepræsentanten, der i første instans har taget initiativ til Jægerspris Kommunes deltagelse.

Det er i høj grad lykkedes at inddrage brugerorganisationer, og deres repræsentant har været ret aktiv. Kommune og brugerrepræsentant har under pilotprojektet talt meget sammen og drøftet tilgængelighed, og kommunen oplever, at brugerorganisationens bidrag kan anvendes. Kommunen har også et meget aktivt ældreråd, men har ikke tidligere haft kutyme for aktivt at inddrage brugerorganisationerne.

3.4.4 Resultat af revisionen

Revisionen har bl.a. påpeget følgende problemstillinger:

<i>Problem:</i>	<i>Anbefaling:</i>
Nedslidte fortove med ujævne belægninger, ituslåede fliser.	Udskiftning af fortovsfliser, kantsten og rabatarealer
Ringe krydsningsmuligheder i form af store niveauforskelle, ujævn belægning og stejle ramper	Anlæg af bedre ramper, nedsænkede kantsten samt jævne belægninger
Utilgængelige indgangspartier til flere af de offentlige bygninger	Anlæg af ramper samt automatiske døråbner
Kryds med uklare vigepligtsforhold og mange svage fodgængere samt kørestolsbrugere på kørebanen	Anlæg af en hævet flade samt et fodgængerfelt

3.4.5 Gennemførte ændringer

Revisionens anbefalinger har givet Jægerspris Kommune et solidt grundlag for at udarbejde et projekt til forbedring af Parkvej. Revisionsrapporten er forelagt Byrådet med en indstilling om at gennemføre forbedringerne over de næste år. Gennemførelsen afhænger dog af, hvorvidt der kan afsættes de nødvendige midler.

4 Konklusioner

4.1 Er tilgængelighedsrevision et brugbart værktøj for vejsektorens parter?

4.1.1 Processen

Selve processen opleves som enkel, velfungerende, let og udbytterig ved tilgængelighedsrevision.

Revisoren opleves som en faglig sparringspartner, der kan formidle resultaterne på en letforståelig og velstruktureret måde i en form, der kan anvendes i drøftelser med brugerorganisationerne og den politiske beslutningsmyndighed. Nogle fremhæver fordelene ved, at revisoren udgør en neutral part, der samtidig fungerer som idémager ved brug af den faglige ekspertise indenfor tilgængelighed.

4.1.2 Udbytte

De løsningsforslag og anbefalinger, der fremkommer ved en revision vurderes at være gode – og i mange tilfælde – også at føre til øget trafikssikkerhed.

Alle involverede parter har haft udbytte af tilgængelighedsrevisionen - fagligt og/eller personligt.

Fra alle parter side gives udtryk for, at pilotprojekterne har øget bevågenheden (også politisk) om tilgængelighed for alle.

Flere steder er pilotprojekterne blevet fulgt op med yderligere initiativer på området fx i form af iværksættelse af en handlingsplan samt øget inddragelse af handicap/ældreorganisationer og fokus på tilgængelighed i nye projekter.

4.2 Kan en tilgængelighedsrevision i praksis fange fejl på tegnebrættet og sikre, at projekter udføres med større tilgængelighed?

4.2.1 Tilgængelighedsrevision fungerer i praksis

Revisionsrapporterne har i alle pilotprojekterne kunne foreslå ændringer der vil øge tilgængeligheden for alle. Nogle af disse forbedringer er blevet udført. Andre er planlagt gennemført senere. De ændringsforslag, som ville have krævet mere omfattende projektændringer – eller ændringer af forhold som allerede er udført – er ikke gennemført.

Oftest ville flere af forbedringerne ikke være blevet gennemført, hvis der ikke havde været tale om en tilgængelighedsrevision med tilhørende officiel revisionsrapport og anbefalinger. Revisionens anbefalinger kan ofte gennemføres uden større omkostninger, hvis revisionen er henlagt tidligt i projekteringen – eller med begrænsede midler i forbindelse med udførelse af andre "nødvendige" arbejder.

4.2.2 Viden om tilgængelighed er ofte en forudsætning

Det er en fordel, hvis principperne for tilgængelighed kendes i forskellige dele af vejbestyrelsens organisation, f.eks. hvor der arbejdes med belægningsvedligehold, renovering, by- og trafikplanlægning m.v. idet tilgængelighed bør indarbejdes på lige fod med trafiksikkerhed osv.

Det kræver betydelig viden om tilgængelighed hos såvel den projekterende, som entreprenøren, der skal lave evt. justeringer i vejanlægget. Manglende viden kan medføre at tilgængeligheden forværres, eller at justeringerne ikke forbedrer forholdene i praksis.

4.2.3 Jo tidligere desto bedre

Tilgængelighed for alle bør indarbejdes tidligst muligt i et projektforsløb. Jo tidligere revisionen gennemføres, desto flere forbedringer kan gennemføres i det endelige projekt.

Dog kan revision med fordel udføres på trin 5 (overvågning af eksisterende anlæg), såfremt der er planer om efterfølgende renovering af vejanlægget.¹ Dermed kan revisionsanbefalingerne overdrages til de parter, der skal varetage skitsering og projektering.

4.3 Er det lykkedes at inddrage de lokale brugerorganisationer og har deres bidrag kunnet anvendes?

Det vurderes af parterne, at det er lykkedes at inddrage brugerrepræsentanterne og at samarbejdet har fungeret godt. Oftest har revisionen ført til et tættere og positivt samarbejde. Brugerorganisationens bidrag har kunnet anvendes i processen, idet brugernes erfaringer ofte kan komplementere revisionens anbefalinger. Samtidig vurderes det, at brugerrepræsentanter bør inddrages i projektet på et tidligt stade.

Det er vigtigt, at samtlige lokale brugerrepræsentanter og projekterende – ud over kommunen/bygherren - er bekendte med tilgængelighedsrevisionssystemet og vejreglen.²

Større vejbestyrelser har ofte mere erfaring med at inddrage de lokale brugere i projekter, der har betydning for tilgængelighed, end mindre vejbestyrelser med færre vejprojekter. Men en revision kan medvirke til at etablere et sådant samarbejde også i de mindre kommuner.

4.4 Hvor meget koster en tilgængelighedsrevision i forhold til den samlede projektøkonomi?

Respondenterne er blevet adspurgt om deres skønnede tidsforbrug i forbindelse med den konkrete revisionsopgave i det enkelte pilotprojekt. Tidsforbruget kan alene betragtes som

¹ D.v.s. at færdselsarealet vides at overgå til trin 1 i forbindelse med et senere/planlagt renoverings- eller belægningsprojekt.

² I den forbindelse har Vejdirektoratet udsendt folder til organisationer m.fl.

VIA TRAFIK

retningsgivende, da der i nogle tilfælde har været flere medarbejdere involveret hos den enkelte part. Resultatet er oversigtligt angivet i efterfølgende skema.

	Jægerspris	Randers	Frederiksberg
Kommune/bygherre	10	10	40
Brugerorganisation 1	16	8	20
- " - 2	0	3	20
Projekterende	0	-	30
Revisor	Ca. 30	Ca. 50	Ca. 40
Anlægsøkonomi	-	6 mio. kr.	Ca. 5 mio kr.

Tabel 1. Tidsforbrug (t) til tilgængelighedsrevision

Tidsforbruget har været ca. 40 timer hos revisoren, ca. 10 timer hos bygherrens repræsentanter, 10-20 timer for brugerrepræsentanten og 30 timer hos den projekterende.

4.5 anbefalinger

Tilgængelighedsrevision bør kun foretages, hvis der er realistisk mulighed for hel eller delvis gennemførelse af de ændringer, som foreslås i revisionen. Som ved så meget andet, giver det blot frustrationer at gennemføre en revision, hvis revisionsarbejdet ikke på kortere eller længere sigt fører til forbedringer.

Det anbefales af flere, at kendskab til og anvendelse af tilgængelighedsrevision bør udbredes blandt arkitekter.

I prioriteringen af hvilke projekter, der bør gennemføres tilgængelighedsrevision på, foreslås:

- Byområder eller centrale byområder samt bygader
- Bolig- og erhvervsområder
- Rekreative områder
- Områder med f.eks. ældre- & handicappede samt sociale servicefaciliteter
- Områder, der laves om/renoveres
- Motorvejssideanlæg

Det foreslås desuden, at der udarbejdes et idékatalog over praktiske tilgængelighedsløsninger til brug for arkitekter, bygherre, kommuner og entreprenører.